

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

CAUZA LUBERTI *contra* ITALIEI

Cererea nr. 9019/80

Hotărâre

din 23 februarie 1984

În cauza Luberti împotriva Italiei,
Curtea Europeană a Drepturilor Omului întrunită, în conformitate cu articolul 43 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului („Convenția”) și cu dispozițiile relevante ale Regulamentului Curții *, în Cameră formată din judecătorii:

dl G. Wiarda, președinte,
dl J. Cremona,
dl G. Lagergren,
dl E. Garcia de Enterría,
Sir Vincent Evans,
dl R. Bernhardt.

și, de asemenea dl M.-A. Eissen, grefier, și dl H. Pertzold, grefier adjunct,

după deliberarea care a avut în camera de consiliu la data de 26 aprilie și 27 ianuarie 1984,
pronunță următoarea hotărâre, adoptată la această ultimă dată:

PROCEDURA

1. Cazul a fost deferit Curții de către Comisia Europeană a Drepturilor Omului („Comisia”) La origine se află plângerea (nr. 9019/80) formulată împotriva Republicii Italia, prin care Comisia fusese sesizată în temeiul articolului 25 de către un cetățean italian, dl Luciano Luberti, la data de 19 mai 1980.

2. Cererea Comisiei a fost depusă la grefa Curții la 19 iulie 1982, în termenul de trei luni prevăzut de articolul 32 paragraful 1 și 47. Cererea face trimitere la dispozițiile articolelor 44 și 48 și la declarația prin care Republica Italia a recunoscut jurisdicția obligatorie a Curții (articolul 46). Obiectul cererii a fost obținerea unei decizii prin care să se stabilească dacă statul pârât a încălcat exigențele Articolului 5, paragrafele 1 și 4 din Convenție.

3. Camera, care urma să se constituie, include *ex officio* pe dl C. Russo, judecător ales din partea Italiei (articolul 43 din Convenție) și dl G. Wiarda, președintele Curții (Regula 21§ 3 (b) din Regulamentul Curții). La 13 august 1982, în prezența Grefierului, Președintele Curții a tras la sorți numele celorlați cinci membri, și anume, dl J. Cremona, dl G. Lagergren, dl E. Garcia de Enterría, Sir Vincent Evans și dl. R. Bernhardt (articolul 43 *in fine* din Convenție și regula 21 paragraful 4).

* Note de la grefier: În versiunea Regulamentului aplicabil la instituirea procedurii. Versiune revizuită a Regulamentului Curții a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1983, dar numai pentru cauzele diferite Curții după această dată.

2. 4. Domnul Wiarda, în calitate de Președinte al Camerei (Regula 21 paragraful 5), acționând prin grefierul adjunct, s-a consultat cu Agentul Governamental („Guvernul”) și Delegatul Comisiei asupra organizării procedurii. În conformitate cu ordinul emis la 15 septembrie, agentul guvernamental trebuia să-și depună memoriul până la 15 noiembrie la care delegatul avea dreptul să răspundă în scris în termen de două luni de la data transmiterii președintelui a memoriului guvernului de către grefier.
 3. Grefierul a primit memoriul guvernului la 22 noiembrie 1982 și răspunsul delegatului la 14 ianuarie 1983, la care au fost anexate comentariile reclamantului vizavi de memoriul guvernului și revendicările în virtutea articolului 50 din Convenție.
5. La 17 ianuarie 1983, președintele a decis că agentul guvernamental trebuie să prezinte până la 28 februarie un memoriu suplimentar. Grefa a primit textul original italian la 15 februarie și varianta franceză a acestuia, varianta oficială pentru Curte, la 21 aprilie.

La 24 februarie, secretarul Comisiei a comunicat grefierului detalii suplimentare furnizate de către reclamant cu privire la aplicabilitatea articolului 50 din Convenție și, ulterior, la 18 martie, observațiile delegatului asupra ansamblului revendicărilor reclamantului în materie.

6. În conformitate cu instrucțiunile Camerei și la diferite date între 26 aprilie și 22 septembrie 1983, grefierul a obținut, parțial de la Comisie și parțial de la guvern, anumite documente și o informație.

7. La 27 ianuarie 1984, Camera a decis să renunțe la audiere, constatând că condițiile necesare pentru o astfel de derogare de la procedura uzuală erau satisfăcute (regulile 26 și 36 din Regulamentul Curții). Președintele s-a consultat în prealabil, prin intermediul grefierului, cu agentul guvernamental și delegatul Comisiei asupra acestui punct.

ÎN FAPT

A. Circumstanțele cauzei

8. Dl Luberti, născut în 1924, este cetățean italian și domiciliază în prezent într-un azil/ospiciu ecleziastic. La 20 ianuarie 1970, la Roma, el și-a omorât amanta cu câteva focuri de armă. Apoi, el a plecat din apartament, abandonând cadavrul.

La 25 martie 1970, poliția, acționând în baza unei scrisori trimise de către reclamant în care acesta mărturisea comiterea unui omor, a descoperit cadavrul. Potrivit raportului poliției, circumstanțele faptei creau impresia că autorul crimei nu era în deplină posesie a facultăților sale mintale.

O procedura penală a fost intentată împotriva dlui Luberti; el nu a fost pus sub arest până la 10 iulie 1972. Către această dată a fost finalizată ancheta preliminară a cauzei și reclamantul a fost trimis în judecată sub acuzația de omor.

9. La 17 ianuarie 1976, Curtea cu Juri de la Roma l-a condamnat pe dl Luberti - care a pledat nevinovat - la douăzeci și unu ani de privațiune de libertate pentru omor și la un an de privațiune și la plata unei amenzi în sumă de 500, 000 lire pentru deținerea armelor militare.

10. Reclamantul a depus recurs, invocând pentru prima dată, printre alte motive, starea sa de demență la momentul comiterii faptei de care fusese acuzat.

La 24 noiembrie 1976, Curtea de Apel cu Juri a ordonat efectuarea unei expertize psihiatrice. Doi experți desemnați în acest scop și-au prezentat raportul la 11 noiembrie 1977; ei au conchis că în

ziua omorului dl Luberti suferea de un sindrom paranoic (sindrom paranoic) care-l priva de capacitatea de a intenționa/dori (capacità di volere) și că la epoca expertizei el s-a manifestat, în termeni psihiatrici, ca o persoană periculoasă.

Dat fiind că această concluzie a fost contestată de către un expert invitat de partea civilă (consulente tecnico), Curtea de Apel a dispus la 17 noiembrie 1978 efectuarea unei expertize suplimentare. Curtea de Apel dorea să afle, dacă la momentul comiterii crimei starea de demență a reclamantului era parțială sau totală și dacă el prezenta în continuare un pericol societății. Trei experți noi l-au examinat pe dl Luberti cu diferite ocazii. Ultima lor întâlnire cu inculpatul a avut loc la 14 mai 1979. Acest raport confirma în mare măsură concluziile adoptate în raportul precedent, cu excepția definiției exacte a maladiei. De asemenea, conform raportului s-a constatat faptul că la momentul crimei dl Luberti era lipsit de capacitatea de a înțelege și nu doar de capacitatea de a avea o intenție (capacità d' intendere e di volere). Suplimentar, raportul conținea observații asupra comportamentului reclamantului în timpul întâlnirilor cu experții. În raport se menționau anumite forme de manifestare a bolii cu care a fost diagnosticat reclamantul: grandomania care se manifesta prin supraestimarea propriei persoane, complexul de superioritate în raport cu experții, convingerea de a fi nemuritor și prin atitudinea ostilă față de lumea din jurul lui. În continuare, pretențiile reclamantului că ar fi victima unui complot internațional de proporții au demonstrat în mod clar că el suferea de mania persecutării. În final, raportul a afirmat că psihoza observată a existat cu certitudine la epoca evenimentelor care au cauzat intentarea procedurii penale.

Curtea de Apel a acceptat aceste concluzii. La 16 noiembrie 1979, Curtea l-a achitat pe dl Luberti pentru motivul incapacității mintale (infermită psihica – articolul 88 din codul penal) și a dispus plasarea lui într-un spital de psihiatrie pentru o perioadă de doi ani. Această măsură de securitate a fost ordonată în baza dispozițiilor articolului 222 din codul penal în vigoare în acea perioadă (a se vedea paragraful 18). Printre altele, acest articol prevedea că într-un caz similar cu cel al dlui Luberti, instanța de judecată trebuie întotdeauna să dispună internarea pentru o perioadă de doi ani, dat fiind că exista o supoziție legală că acuzatul prezenta un pericol societății.

Oricum, Curtea de Apel cu Juri a apreciat, de asemenea, sănătatea mintală a reclamantului la epoca adoptării hotărârii sale, deși din punct de vedere legal, nu era obligată să facă o astfel de apreciere. Curtea a fost de acord, în special, cu concluziile a celor două expertize privind lipsa sensului de responsabilitate la reclamant și pericolului pe care-l prezenta. Ea a adăugat că acest pericol nu era numai ipotetic dar real, concluzie adoptată de către experții în unanimitate, și că de trebuie să se țină cont ca de un factor care poate contribui la reexaminarea stării psihice a dlui Luberti atunci când va fi examinată întrebarea suspendării măsurii de internare. În final, Curtea de Apel cu Juri a notat că cazul viza „un paranoic” și că necesitatea internării impusă de starea lui psihică trebuie să succedeză detenția lui fără întrerupere.

În virtutea articolului 485 din codul de procedură penală, în combinație cu articolul 206 din codul penal, Curtea de Apel cu Juri a ordonat executarea provizorie a deciziei sale.

11. Reclamantul și procurorul general pe lângă Curtea de Apel de la Roma au sesizat Curtea de Casație, invocând diferite motive. Dl Luberti s-a plâns de faptul că Curtea de Apel cu Juri a neglijat concluziile expertizei medico-legale și balistice, care a fost ordonată în timpul audierii și care trebuia să stabilească dacă era vorba despre un omor sau sinucidere. Cele două recursuri au fost respinse la 17 iunie 1981.

12. În conformitate cu hotărârea Curții de Apel cu Juri, dl Luberti, deținut în închisoare din data de 10 iulie 1972, a fost admis la spitalul de psihiatrie din Aversa (Provincia Naples) la 21 noiembrie 1979.

13. După pronunțarea acestei hotărâri, dl Luberti a adresat autorităților judiciare mai multe solicitări de a fi pus în libertate. El a adoptat în fond două abordări diferite.

Pe de-o parte, el s-a adresat la 28 noiembrie 1979 judecătorului supraveghetor (magistrato di sorveglianza –a se vedea paragraful 21) de la tribunalul Santa Maria Capua Vetere (sub jurisdicția căruia se afla spitalul), solicitând ca perioadele când el era supus unor examinări psihiatrice în timp ce se afla în detenție preventivă să compenseze perioada măsurii de securitate. Această cerere a fost respinsă.

Pe de altă parte, dl Luberti a reclamat în fața a trei tribunale diferite suspendarea anticipată a internării sale, care nu era justificată de starea lui de sănătate.

14. El s-a întors în primul rând – la 19 noiembrie 1979, adică aproape la trei zile după adoptarea hotărârii de Curtea de Apel cu Juri – la diviziunea de supraveghere de la Roma (sezione di sorveglianza –a se vedea în continuare paragraful 21). Reclamantul a invocat articolul 207 din codul penal și articolul 71 din legea nr. 354 din 26 iulie 1975 privind administrația penitenciarelor și executarea măsurilor de privare sau restricție a libertății.

Diviziunea de supraveghere a efectuat în primul rând o serie de investigații. Ea a obținut, printre altele, un raport medical de la spital, o copie a „fișei clinice” a dlui Luberti și câteva documente prezentate de către acesta.

La 5 mai 1980, un psiholog care l-a consultat pe reclamant în mod particular i-a eliberat un certificat care atesta însănătoșirea reclamantului și că necesitatea punerii lui în libertate pentru a preîntâmpina reducerea ireversibilă a progresului clinic atins.

La 5 august 1980, diviziunea de supraveghere de la Roma a ținut o audiere în timpul căreia procuratura generală a susținut, invocând articolul 635 din codul de procedură penală (a se vedea în continuare paragraful 21), că această diviziune nu dispunea de competență din moment ce recursurile în anulare împotriva hotărârii din 16 noiembrie 1979 (a se vedea paragraful 11) erau încă în curs de examinare. Prin ordinul emis în aceeași zi, după la grefă următoarea zi, diviziunea de supraveghere a decis să-și decline competența. Acest ordin se baza, printre altele, pe o hotărâre a Curții de Casație, în care se declara că cererea de a suspenda executarea unei măsuri de securitate impuse în consecința unei decizii de achitare, care încă nu a devenit definitivă, trebuie din moment ce constituie un litigiu în procedură (procedimento incidentale) să fie înaintată primei instanțe și nu judecătorului care controlează executarea sentințelor (1a Camera, 12 iunie 1962, „Giustizia Penale” 1965, III, p. 152)

La 16 august 1980, dl Luberti a sesizat Curtea de Casație, care a decis la 3 decembrie 1980, în virtutea articolului 640 din codul de procedură penală, că Curtea de Apel de la Roma era competentă să examineze recursul. Hotărârea (decreto) a fost depusă la grefă la 4 februarie, iar dosarul a fost transmis Curții de Apel la 26 februarie 1981. Prin hotărârea (decreto) din 4 mai 1981, depusă la grefă la 29 mai, Curtea de Apel a confirmat ordonanța din 5 august 1980.

15. La 16 august 1980, data depunerii recursului la Curtea de Casație împotriva ordinului anterior menționat, dl Luberti a înaintat alte două cereri: una a fost adresată Curții de Apel cu juri de la Roma și cealaltă diviziunii de supraveghere de la Naples, regiunea unde era localizat spitalul în care a fost internat reclamantul.

16. La 4 septembrie 1980, procedura în fața Curții de Apel cu Juri a fost suspendată pentru un termen nelimitat deoarece la 22 august reclamantul nu a reușit să se întoarcă la spital la expirarea

învoirii de opt ore acordată de către judecătorul supraveghetor de la tribunalul Santa Maria Capua Vetere. Ulterior Curtea de Apel a clasat procedura la data pe care guvernul nu era capabil să o indice. Reclamantul a fost din nou pus sub arest la 17 martie 1981 și internat din nou la spital cu două zile mai târziu.

17. La rândul său, diviziunea de supraveghere de la Naples a suspendat decizia sa în așteptarea rezultatului final al procedurii instituite în fața diviziunii de supraveghere de la Roma (a se vedea paragraful 14). Ea a reluat examinarea cererii suspendate imediat după ce Curtea de Apel de la Roma a respins la 4 mai 1981 recursul împotriva ordonanței din 5 august 1980 (ibid.). Dezbaterile au avut loc la 12 mai, înainte de depunerea hotărârii Curții de Apel la grefă (29 mai). Dosarul prezentat diviziunii de supraveghere de la Naples conținea un raport medical, datat 16 aprilie 1981- la un interval de mai puțin de o lună după reîntoarcerea dlui Luberti la spitalul de psihiatric- care a fost elaborat pentru scopurile anchetei. Conform opiniei medicului-șef al spitalului (Directore capo sanitario) inclusă în acest raport „din punct de vedere clinic, nu exista nici un motiv pentru a menține măsura de securitate”.

La 4 iunie 1981, diviziunea de supraveghere de la Naples a decis să anuleze internarea, constatând, în special în baza raportului menționat mai sus, că din punct de vedere psihiatric și criminologic, dl Luberti nu mai prezenta vre-un pericol. Înainte de a-și pronunța decizia asupra fondului cauzei, diviziunea de supraveghere s-a declarat competentă de a statua asupra cererii, cu toate că recursul în anulare depus de procurorul general împotriva hotărârii Curții de Apel cu Juri de la Roma era încă în curs de examinare (a se vedea paragraful 11); ea nu a fost de acord cu interpretarea a articolului 635 din codul de procedură penală de către diviziunea de supraveghere de la Roma (a se vedea paragraful 14).

Ordonanța a fost depozitată la 10 iunie, iar dl Luberti a fost pus în libertate la 15 iunie, la un interval de două zile înaintea respingerii a celor două recursuri în anulare (a se vedea paragraful 11).

B. Dreptul intern aplicabil

18. În conformitate cu articolul 222 din codul penal italian în vigoare la epoca procesului dlui Luberti, un acuzat achitat pentru motivul stării de demență era supus unei măsuri de securitate în formă de internare într-un spital psihiatric (ospedale psichiatrico giudiziario). Perioada minimă de detenție era prevăzută de lege în dependență de gravitatea infracțiunii. În speță, perioada minimă era de doi ani.

Articolul 202, primul alineat, prevedea că măsurile de securitate puteau fi impuse numai persoanelor care prezentau un pericol pentru societate și au comis o faptă care constituia o infracțiune în conformitate cu legislația în vigoare. În termenii primului alineat al articolului 204, astfel de măsuri trebuiau să fie dispuse în cazul în care se stabilea că persoana vizată prezenta un pericol pentru societate. Oricum, al doilea alineat prevedea:

„În cazurile prevăzute în mod expres” –inclusiv cele acoperite de articolul 222-, „trebuie să existe o prezumție legală că persoana vizată prezintă un pericol pentru societate. Cu toate acestea, chiar și în astfel de cazuri aplicarea măsurilor de securitate va fi condiționată de constatarea existenței unui astfel de pericol, dacă condamnarea sau achitarea a fost pronunțată:

- (1) la un interval de mai mult de zece ani de la data comiterii faptelor, în cazul în care persoanele alienate mintal sânt implicate în cazurile prevăzute de cel de-al doilea alineat al articolelor 219 și 222; ...”

Prezumția instituită de prima frază a acestui text se aplica în speță.

19. Regimul juridic în dezbatere s-a schimbat cu privire la anumite puncte în rezultatul hotărârii pronunțate de Curtea Constituțională la 27 iulie 1982 (nr. 139), conform căreia primul alineat al articolului 222 și al doilea alineat al articolului 204 din codul penal erau neconstituționale.

„... în măsura în care nu s-a reușit să se decidă că un individ achitat pentru motivul alienării mintale trebuie internat într-un spital psihiatric în baza unei constatări prealabile de către tribunalul de prima instanță sau de către judecătorul care controlează executarea sentinței, exista un pericol continuu pentru societate din cauza... bolii la momentul aplicării măsurii..”

20. În termenii articolului 207, așa cum a fost modificat de o altă hotărâre a Curții Constituționale (nr. 110 din 23 aprilie 1974), suspendarea unei măsuri de securitate, așa cum este internarea dlui Luberti, poate fi dispusă chiar și înaintea expirării termenului minim, spre exemplu la solicitarea persoanei vizate, în cazul în care aceasta nu mai prezintă nici un pericol pentru societate. Articolul 208 specifică că judecătorul trebuie în orice caz să re-examineze situația la sfârșitul perioadei pentru a stabili dacă persoana internată continuă să prezinte un pericol și va fixa, în caz de necesitate, data următorului examen.

21. În conformitate cu articolul 206 din codul penal, executarea unei măsuri de securitate poate în anumite cazuri, inclusiv cazul unei persoane alienate mintal, începe pe parcursul anchetei sau a procesului; aceasta fiind nimic altceva decât puterea de apreciere de care se bucură instanța de judecată. La această etapă, măsura este considerată provizorie și numai tribunalul de prima instanță este competent să examineze întrebările pe care le ridică, inclusiv cea privind suspendarea măsurii.

În cazul măsurilor de securitate dispuse ulterior anchetei sau procesului, articolul 653 din codul de procedură penală conferă puterea de control și de decizie judecătorului care controlează executarea sentințelor. (guidice di sorveglianza). Această instituție este compusă din două organe: judecătorul de supraveghere (magistrato di sorveglianza) și diviziunea de supraveghere (sezione di sorveglianza). Respectiv, competențele lor, care se exclud reciproc, sânt stipulate în articolele 69 și 70 din legea nr. 354 din 26 iulie 1975 privind administrarea penitenciarelor și executarea măsurilor care implică privarea de libertate sau restricția libertății. În specail, anume diviziunea de supraveghere se ocupă de cererile de suspendare a măsurilor de securitate.

Judecătorii și diviziunile de supraveghere adoptă decizii în prima instanță. Persoana vizată și procuratura au dreptul de a face recurs împotriva a astfel de decizii atât la Curtea de Apel (articolul 640 din codul de procedură penală) cât și la Curtea de Casație (articolul 71 ter din legea nr. 354 din 1975), în cazul în care motivul recursului este pretinsa încălcare a prevederilor legislației în vigoare. De asemenea, ei pot contesta o hotărâre (decreto) pronunțată de către Curtea de Apel în astfel de proceduri prin depunerea unui recurs de revizuire (ricorso per revisione) la Curtea de Casație. În acest caz, Curtea de Casație are de asemenea dreptul de a se pronunța asupra fondului cauzei (articolul 641 din codul de procedură penală).

PROCEDURA ÎN FAȚA COMISIEI

22. În plîngerea înaintată Comisiei la data de 19 mai 1980 (nr. 9019/80), dl Luberti s-a plîns de internarea sa în spitalul psihiatric, deși nu mai suferea de boală psihică. De asemenea, el a reproșat instanțelor italiene că nu au adoptat în termen scurt o decizie cu privire la cererile lui de a anula ordinul de internare. Cu privire la primul punct al plîngerii, reclamantul a invocat dispozițiile primului paragraf al articolului 5 din Convenție și paragraful 4 în privința celui de-al doilea punct.

23. La 7 iulie 1981 Comisia a declarat cererea admisibilă.

În raportul său din 6 mai 1982 (articolul 31 din Convenție), Comisia a exprimat opinia:

- că nu a avut loc violarea articolului 5 paragraful 1 din Convenție, cu zece voturi la doi
- că a existat o încălcare a articolului 5 paragraful 4, în unanimitate.

Raportul conține o opinie separată.

ÎN DREPT

I. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 5 PARAGRAFUL 1

24. Reclamantul a afirmat că la momentul pronunțării hotărârii Curții de Apel cu Juri de la Roma la 16 noiembrie 1979, el nu avea suferea de dereglări mintale: El a susținut că Curtea de Apel a dispus internarea lui fără a ține cont de starea sănătății lui la data hotărârii, în virtutea articolul 222 din codul penal care, la acea epocă, prevedea că măsura de securitate în litigiu nu era impusă în mod automat în astfel de cazuri (a se vedea paragrafele 10 și 18). El a invocat dispozițiile articolului 5 paragraful 1 din Convenție care prevede după cum urmează:

„orice persoană are dreptul la libertate și siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

- a) dacă este deținut legal pe baza unei condamnări pronunțate de către un tribunal competent;
- b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;
- c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;
- d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorităților competente;
- e) dacă este vorba de detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;
- f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriul sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extradare.

Guvernul și-a exprimat dizacordul. În opinia lui, sănătatea mintală a dlui Luberti justifica internarea lui într-un spital psihiatric. În continuare, el a afirmat că Curtea de Apel cu Juri de la Roma a verificat nu numai calitatea de alienat a reclamantului la momentul oâcomiterii omorului dar și faptul dacă acesta prezenta un pericol pentru societate la momentul adoptării hotărârii (a se vedea paragraful 10), și a ținut cont de această informație la adoptarea deciziei sale bazată pe concluziile expertizei.

Comisia a observat că era nu trebuia să se pronunțe asupra compatibilității prezumției create de articolul 204 din codul penal (a se vedea paragraful 18) cu alineatul (e) al articolului 5 paragraful 1 din Convenție, unicul alineat considerat relevant de către Comisie. În opinia Comisiei aplicarea prevederilor dreptului italian nu a contravenit Convenției în cazul de față, iar caracterul și amploarea alienării mintale de care suferea dl Luberti erau de așa natură încât justificau internarea lui în spital.

25. În conformitate cu jurisprudența sa constantă, Curtea va acorda o atenție sporită, în măsura posibilă, întrebării ridicate de cazul concret: ea va evalua dacă privarea reclamantului de libertate a satisfăcut exigențele articolului 5 paragraful 1. În cazul de față numai partea introductivă și alineatul (e) din paragraful 1 sânt relevante: alineatele (b), (d) și (f) nu sânt relevante în mod evident; alineatul (a) vizează a o situație în care există o condamnare (a se vedea hotărârea din 5 noiembrie 1981 în cazul X c. Regatului Unit, seria A nr. 46, p. 17, paragraful 39, și hotărârea din 24 iunie 1982 în cauza Van Droogenbroeck, seria A nr. 50, p. 19, paragraful 35), pe când în speță este vorba de achitare.

26. Pentru a respecta dispozițiile articolului 5 paragraful 1, internarea în litigiu trebuia să satisfacă următoarele exigențe: să fie efectuată „în conformitate cu o procedură prevăzută de lege”, să fie „legală” și să implice „o persoană alienată mintal”. Potrivit reclamantului, numai ultima exigență a fost satisfăcută în cazul de față. Primele două nu au fost contestate.

27. Curtea a reamintit faptul că autorităților naționale trebuie să li se recunoască dreptul de a se bucura de o anumită putere discreționară în a decide dacă o persoană trebuie internată ca „alienat”, întrucât ele sânt primele care evaluează probele prezentate într-un caz dat. Sarcina Curții este de a revizui deciziile acestor autorități, din perspectiva Convenției (a se vedea hotărârea din 24 octombrie 1979 în cauza Winterwerp, seria A nr. 33, p. 18, paragraful 40). O persoană nu poate fi considerată „alienată” în sensul articolului 5 și privată de libertate decât dacă sânt satisfăcute trei condiții minime: existența unor probe medicale care să ateste că persoana este „alienată”, tulburarea mintală trebuie să fie de așa gravitate încât să justifice internarea obligatorie, și valabilitatea continuării internării depinde de persistența uie astfel de tulburări (a se vedea hotărârea în cauza X c. Regatului Unit, seria A nr. 46, p. 18, paragraful 40 și, *nutatis mutandis*, hotărârea din 10 noiembrie 1969 în cauza Stögmüller, seria A nr. 9, p. 39-40, paragraful 4, hotărârea în cauza Winterwerp, seria A nr. 33, p. 18, paragraful 39 și hotărârea în cauza Van Droogenbroeck, seria A nr. 50, p. 21-22, paragraful 40).

28. Susținând de deja s-a însănătoșit la momentul adoptării deciziei de Curtea de Apel de la Roma de a-l interna în spital, dl Luberti în fond contesta satisfacerea a primelor două condiții.

Curtea se subscrie opiniei contrare exprimată de Comisie și guvern.

În primul rând, este evident faptul că Curtea de Apel cu Juri a stabilit în mod convingător calitatea de alienat a dlui Luberti. Curtea de Apel a verificat existența condiției psihice date nu numai la momentul comiterii omorului („nel momento in cui (aveva) commesso il fatto”), în conformitate cu exigența articolul 222 în combinație cu articolul 88 din codul penal, dar, de asemenea și la epoca adoptării măsurii de privare a dlui Luberti de libertate, cea de-a doua abordare respectând exigențele articolului 5 din Convenție. Acest fapt este confirmat în mod incontestabil de hotărârea din 16 noiembrie 1979: în motivele hotărârii se face trimitere, printre altele, la rapoartele psihiatrice, care au fost elaborate la un interval mare de timp după consumarea evenimentului și se bazează, în mare măsură, pe comportamentul și declarațiile dlui Luberti din timpul procedurii (a se vedea paragraful 10).

Mai mult decât atât, Curtea de Apel cu Juri a reușit să demonstreze că caracterul și gravitatea tulburării mintale de care suferea reclamantul la momentul adoptării hotărârii în cauza lui justifica internarea obligatorie: ea a constatat că la acea epocă reclamantul prezenta un pericol real, fapt care a determinat-o să considere necesar de a ordona executarea provizorie a deciziei sale (a se vedea paragraful 10 și 12).

29. Rămâne de a stabili dacă „detenția” reclamantă, care inițial era compatibilă cu articolul 5 paragraful 1 din Convenție, a fost menținută și după expirarea perioadei justificate de starea psihică a dlui Luberti.

Potrivit informațiilor prezentate Curții, au fost elaborate două rapoarte privind starea sănătății psihice a dlui Luberti în perioada între 16 noiembrie 1979, data la care Curtea de Apel cu Juri și-a pronunțat hotărârea, și 10 iunie 1981, data suspendării măsurii de securitate /a se vedea paragrafele 10 și 17).

Primul raport – certificatul datat 5 martie 1980 – a conchis că dl Luberti s-a însănătoșit și urma a fi pus în libertate în cazul în care progresul clinic atins nu era susceptibil de a fi redus (a se vedea paragraful 14). Oricum, acest raport a fost elaborat nu de un psihiatru dar de un psiholog care l-a examinat pe reclamant în mod particular. Separa de aceasta, numai acest raport nu era suficient pentru a solicita dispunerea eliberării dlui Luberti, în special ținând cont de faptul că el a contrazis atât constatările făcute doar cu câteva luni mai înainte și incluse în hotărârea Curții de Apel cu Juri (16 noiembrie 1979) cât și concluziile expertizei în baza cărora a fost adoptată această hotărâre. Prin urmare, diviziunea de supraveghere de la Roma trebuia să acționeze cu prudență și să verifice starea psihică a dlui Luberti.

De fapt, această diviziune a ordonat depunerea dosarului medical a reclamantului și a început studiul cazului. Cu toate acestea, ea nu s-a pronunțat asupra fondului din moment ce la 5 august a declarat ca nu dispune de competență (articolul 14). La 16 august, dl Luberti a depus un recurs în anulare și a introdus noi cereri la Curtea de Apel cu Juri de la Roma de a fi pus în libertate. Oricum, la scurt timp -22 august – el a fugit și în rezultat nu putea fi supus unui examen psihiatric până la arestul lui în martie 1981.

Cel de-al doilea raport a fost elaborat la 16 aprilie 1981 pentru scopurile anchetelor relative la cererea înaintată diviziunii de supraveghere de la Naples. Acest raport conține opinia medicului-șef la spitalul din Aversa conform căreia nu exista nici un motive pentru a menține în continuare măsura de securitate (a se vedea paragraful 17).

Bineînțeles, raportul medicului-șef nu a constituit ultimul act în procedură; el nu avea nici caracterul și nici efectele juridice ale unei decizii. Fiind comunicat diviziunii de supraveghere de la Naples, acest raport nu o obliga în nici un fel. Diviziunea încă trebuia să stabilească dacă starea psihică a dlui Luberti a justificat punerea lui în libertate. Suspendarea internării unei persoane care anterior fusese recunoscută „alienată” și periculoasă pentru societate de către o instanță de judecată este o chestiune care vizează atât persoana în cauză cât și comunitatea în care ea va trăi după eliberare. În speță era vorba de o persoană care a comis un omor, un factor care a sporit dificultățile inerente oricărei evaluări în domeniul psihiatric. Respectiv, diviziunea de supraveghere trebuia să procedeze cu precauție și necesita un interval de timp pentru a examina cauza.

Nu au existat dovezi că diviziunea de supraveghere de la Naples ar fi întârziat excesiv de mult cu adoptarea hotărârii. Chiar și înaintea încheierii procedurii instituite la Roma, ea a luat măsuri în vederea anchetării cererii dlui Luberti cu care fusese sesizată. Ea s-a întrunit în ședință la 12 mai 1981, la opt zile după pronunțarea hotărârii Curții de Apel cu Juri de la Roma și cu șaptesprezece zile înainte de depunerea acestei hotărâri la grefă (a se vedea paragraful 17). Decizia ei, adoptată la 4 iunie 1981 și depusă la grefă la 10 iunie, a contribuit la punerea în libertate a dlui Luberti la 15 iunie. Aceste intervale diferite de timp nu sânt exagerate: în opinia Curții, diviziunea de supraveghere și-a îndeplinit sarcinile într-un interval de timp rezonabil. Dacă diviziunea de supraveghere de la Roma ar fi acționat cu o promptitudine mai mare, ar fi fost fezabil de a ajunge mai repede la concluzia că continuarea internării nu mai era necesară. Curtea nu exclude această

posibilitate, dar, ținând cont de probele prezentate, nu consideră de a fi stabilit faptul că detenția reclamantului a depășit perioada justificată de tulburarea mintală de care suferea. Prin urmare, nu a existat nici o încălcare a articolului 5 paragraful 1.

II. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ARTICOLULUI 5 PARAGRAFUL 4

30. Conform articolului 5 paragraful 4 ,

„Orice persoană privată de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.”

Potrivit dlui Luberti, tribunalele italiene nu au statuat „într-un termen scurt” asupra cererilor de suspendare a internării lui. Guvernul a contestat această teză în fața Comisiei, care a acceptat-o în esență, dar în memoriul său adresat Curții (a se vedea paragraful 4) el a recunoscut că procedura desfășurată în fața diviziunii de supraveghere de la Roma, cu singurul scop de a stabili incompetența autorității sesizate, a depășit limita de timp.

31. Curtea trebuie să stabilească această problemă indiferent de absența încălcării articolului 5 paragraful 1; la acest subiect, ea face trimitere la jurisprudența sa constantă (a se vedea, în specail, hotărârea în cauza Van Droogenbroeck, seria A nr. 50, p. 23, paragraful 43).

Anumite distincții care sânt relevante în speță sânt furnizate de hotărârile anterior pronunțate de Curtea asupra articolului 5 paragraful 4.

În cazul în care decizia de a priva o persoană de libertatea sa este adaptată de un organ administrativ, această persoană are dreptul să solicite revizuirea legalității deciziei de către un tribunal, ceea ce nu se aplică când este vorba de o decizie adoptată de către un tribunal la sfârșitul procedurii judiciare, în acest caz revizuirea impusă de articolul 5 paragraful 4 fiind incorporată în decizie (a se vedea, în special, hotărârea în cauza Van Droogenbroeck, ibid., p. 23, paragrafele 44-45).

De asemenea, Curtea a declarat, vizavi de internarea persoanelor alienate, că trebuie să fie prevăzută posibilitatea de a efectua o revizuire ulterioară la intervale rezonabile de timp, deoarece motivele care inițial justificau internarea pot dispărea (a se vedea, în special hotărârea anterior menționată în cauza X. c. Regatului Unit, seria a nr. 46, p. 22-23, paragraful 52).

32. Internarea dlui Luberti s-a bazat pe hotărârea Curții de Apel cu Juri, pronunțată șă 16 noiembrie 1979 la sfârșitul procedurii care a fost însoțită de garanțiile judiciare necesare. Respectiv, ceea ce trebuia să fie stabilit este dacă reclamantul a beneficiat ulterior de dreptul, după un „interval rezonabil de timp” de a introduce „unn recurs” pentru a ca tribunalul să statueze „într-un termen scurt” asupra „legalității” „deținerii sale” continue.

33. Dl Luberti a formulat trei cereri privind suspendarea internării sale. Prima a fost înaintată diviziunii de supraveghere de la Roma la 19 noiembrie 1980, a doua Curții de Apel cu Juri de la Roma la data de 16 august 1980 și a treia a fost introdusă diviziunii de supraveghere de la naples la 16 august 1980 (a se vedea paragrafele 14-17). Prima cerere a rezultat în constatarea incompetenței diviziunii de supraveghere de la Roma, adoptată la 5 august 1980 și depusă la grefă a doua zi, constatare confirmată, în urma recursului introdus de dl Luberti, prin decizia Curții de apel de la Roma din 4 mai 1981, depozitată la grefă la 29 mai 1981. Rezultatul celei de-a doua cereri a fost o ordonanță de clasare, emisă de Curtea de Apel cu Juri de la Roma, guvernul a fost incapabil să indicedata emiterii acesteia; cea de-a treia cerere a dus la punerea în libertate a dlui

Luberti la 15 iunie 1981 în conformitate cu decizia diviziunii de supraveghere de la Naples, pronunțată la 4 iunie 1981 și depusă la grefă la 10 iunie 1981.

Deși o decizie asupra „legalității deținerii dlui Luberti” în sensul articolului 5 paragraful 4 a fost pronunțată numai de diviziunea de supraveghere de la Naples, aceasta nu înseamnă că trebuie să se țină cont numai de procedura desfășurată în fața acestei diviziuni. Ceea ce, de fapt, trebuie să se stabilească este dacă la sfârșitul zilei dl Luberti a fost sau nu capabil să-și exercite dreptul la obținerea deciziei asupra problemei sale autorităților naționale într-un „termen scurt” , de funcționarea cărora Statul pârât este responsabil în fața instituțiilor Convenției. Pentru acest motiv, fiecare din seturile de proceduri implicate în cazul de față trebuie să fie, în primul rând, examinate în mod separat și ulterior să fie efectuată o evaluare generală.

34. Procedura intentată la 19 noiembrie 1979 în fața diviziunii de supraveghere de la Roma s-a încheiat în apel la 29 mai 1981, ceea ce înseamnă că ea a durat optsprezece luni și zece zile. Un astfel de interval pare a fi, la prima vedere, excesiv de lung.

Cu toate acestea, trebuie de remarcat faptul că procedura a fost pornită la trei zile după pronunțarea hotărârii de achitare a dlui Luberti și de privare a acestuia de libertate. Deși, în conformitate cu dispozițiile dreptului italian el nu era obligat să aștepte un interval mai mare de timp înainte de a înainta cererea sa la diviziunea de supraveghere de la Roma, în scopul Convenției controlul inițial al „legalității” „detenției lui” a fost inclus în această hotărâre și dreptul la examinarea într-un „termen scurt” a primei cereri de eliberare a apărut numai după „un interval rezonabil de timp” (a se vedea paragraful 31). La fel, nu poate fi neglijat faptul că deja la 17 noiembrie 1979 dl Luberti a introdus un recurs în apel la Curtea de Casație (a se vedea paragraful 11). Contestând motivele invocate de Curtea de Apel cu Juri pentru a justifica respingerea tezei de sinucidere, el încerca în mod evident să evite măsura de securitate pronunțată la 16 noiembrie. El a atacat măsura în litigiu la 19 noiembrie în fața diviziunii de supraveghere de la Roma. Cu toate că el în mod cert avea dreptul de a utiliza ansamblul mijloacele juridice de apărare disponibile în conformitate cu dreptul în vigoare, utilizarea simultană a două recursuri legale, chiar dacă distincte, urmărea același scop fundamental cauzând fără îndoială o pierdere de timp care nu poate fi atribuită autorităților (cf., în contextul „intervalului rezonabil” enunțat în articolul 6 paragraful 1, hotărârea din 15 iulie 1982 în cauza Eckle, seria A nr. 51, p. 36, paragraful 82). Ulterior, dl Luberti, de asemenea, a cauzat o întârziere contestând decizia diviziunii de supraveghere de la Roma în fața Curții de Casație și nu în fața Curții de Apel (a se vedea paragraful 14).

Oricum, din moment ce era vorba de un caz urgent, care implica privarea de libertate, acești factori diferiți nu justificau deschiderea procedurii în fața diviziunii de supraveghere de la Roma, care s-a încheiat cu pronunțarea a unei decizii privind incompetenței instanței și a durat mai mult de un an și jumătate. Într-adevăr, guvernul a recunoscut că procedura a depășit „intervalul scurt” prevăzut de articolul 5 paragraful 4 din Convenție.

35. Cât privește cea de-a doua cerere, introdusă la 16 august 1980, examinarea ei a fost suspendată pentru o perioadă nelimitată de către Curtea de Apel cu Juri la 4 septembrie 1980 din cauza absenței neautorizate a dlui Luberti (a se vedea paragraful 16). Este destul de evident că această măsură era adecvată din moment ce pentru a efectua un examen psihiatric era necesară prezența reclamantului. Suplimentar, elementele dosarului nu demonstrează că decizia Curții de a clasa procedura în fața ei a fost adoptată după 17 martie 1981, data arestului repetat a dlui Luberti.

36. Procedura relativ la cea de-a treia cerere, formulată la 16 august 1980, a durat nouă luni și douăzeci și cinci zile (a se vedea paragraful 17). În pofida duratei sale îndelungate, acest interval de

timp nu poate fi considerat exagerat în circumstanțele cauzei. În primul rând, faptul că dl Luberti a evadat a exclus posibilitatea supunerii lui uni examen psihiatric până la internarea lui repetată în spital în martie 1981. În al doilea rând, diviziunea de supraveghere de la Naples era obligată, la început, să-și suspendeze decizia până la încheiere procedurii în fața Curții de Apel cu Juri de la Roma în privința primei cereri, înaintată la 19 noiembrie 1979 diviziunii de supraveghere de la Roma. În cazul dat, reclamantul din nou nu a putut să se plângă de consecințele multiplicității măsurilor luate de el (a se vedea paragraful 34). Imediat după pronunțarea deciziei de către Curtea de apel de la Roma (4 mai 1981) și fără a aștepta depunerea hotărârii la grefă (29 mai 1981), diviziunea de supraveghere de la Naples a început examinarea fondului cauzei și a acționat cu promptitudinea impusă de articolul 5 paragraful 4 din Convenție. Ordinul diviziunii de supraveghere, adoptat la 4 iunie 1981 și depozitat la 10 iunie, a rezultat în punerea în libertate a dlui Luberti. În această privință, Curtea face trimitere la motivația sa referitor la problema respectării dispozițiilor paragrafului 1 al articolului 5 (a se vedea paragraful 29).

37. Cu toate acestea, este adevărat faptul că procedura desfășurată în perioada 19 noiembrie 1979 – 29 mai 1981 în fața diviziunii de supraveghere de la Roma și, ulterior, în fața Curții de Casație și a Curții de apel erau caracterizate de întârzieri excesive. În rezultatul acestor întârzieri, autoritățile judiciare italiene, fără a ține cont de sârghișta manifestată de direcția de supraveghere de la Naples, nu a statuat „într-un termen scurt” asupra „legalității detenției” în litigiu, fapt recunoscut de guvern. Astfel, o evaluare generală a informației prezentate Curții duce la concluzia că a avut loc o încălcare a articolului 5 paragraful 4.

III. APLICAREA ARTICOLULUI 50

38. Articolul 50 din Convenție prevede următoarele:

„În cazul în care Curtea constată că o decizie luată de o autoritate juridică sau de orice altă autoritate a Înaltei Părți Contractante este total sau parțial în conflict cu obligațiunile impuse prin Convenție, și dacă dreptul intern al Înaltei Părții nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestor decizii sau măsuri, Curtea va acorda părții lezate, dacă este cazul, o satisfacție echitabilă.”

39. Reclamantul a reclamat o compensație în cuantum de 20, 000, 000 Lire pentru daunele materiale și morale suferite. El considera această sumă a fi justificată de prejudiciul cauzat de internarea lui pe parcursul unui an în spitalul de psihiatrie și de cheltuielile suportate în scopul „satisfacerii necesităților” internării. De asemenea, el a revendicat suma de 1, 000, 000 lire împreună cu taxa pe valoare adăugată de 18 % pentru cheltuielile de judecată suportate în timpul procedurilor în fața diviziunii de supraveghere de la Roma și a Curții de Apel de la Roma. Cu privire la ambele revendicări, el a solicitat Curții să țină cont de deprecierea monedei.

Atât guvernul cât și Comisia și-au exprimat opinia cu privire la chestiune și Curtea consideră că este gata pentru a fi decisă (Regula 50 paragraful 3 din Regulamentul Curții).

40. Din moment ce prin prezenta hotărâre nu s-a stabilit încălcarea exigențelor paragrafului 1 al articolului 5, nici o pierdere cauzată de privarea de libertate reclamată nu poate fi luată în considerație. Cât privește încălcarea paragrafului 4, nu a fost stabilit dacă dl Luberti ar fi fost pus în libertate mai degrabă în cazul în care exigența adoptării unei decizii într-un „termen scurt” ar fi fost respectată. Prin urmare, orice revendicare a daunelor materiale trebuie să fie respinsă din cauza absenței unei legături cauzale (a se vedea, mutatis mutandis, hotărârea din 25 aprilie 1983 în cauza Van Droogenbroeck, seria a nr. 63, p. 6, paragrafele 11-12); Curtea se alătură la acest subiect guvernului și Comisiei.

41. Pe de altă parte, după cum a constatat Comisia, fapt care nu a fost contestat de către guvern, reclamantul trebuie să fi suferit anumite prejudicii de natură morală din motivul duratei procedurii

care a fost intentată în scopul suspendării internării lui. Oricum, trebuie să se țină cont de faptul că el a înaintat, uneori simultan, o serie de cerere dintre care câteva erau adresate unei autorități judiciare incompetente. Astfel, reclamantul era responsabil pentru faptul că procedura cu privire la cauza lui era în proces de desfășurare în fața a mai multor instanțe de judecată, o situație care nu ameliorează perspectivele unei soluționări rapide (a se vedea paragraful 16). În general, un interval mare de timp a fost pierdut datorită faptului că reclamantul a fugit la 22 august 1980 și s-a ascuns până la 17 martie 1981 (a se vedea paragraful 16). Prin urmare, întârzierile care au avut loc s-au datorat în mare măsură comportamentului reclamantului.

42. Cu privire la cheltuielile cauzate de procedura în fața diviziunii de supraveghere de la Roma și Curții de Apel, probele disponibile demonstrează faptul că reclamantul a luat măsuri în vederea urgentării acestor proceduri. Guvernul nu a înaintat nici o obiecție cu privire la aceste costuri, iar în opinia Comisiei ele „satisfăceau condițiile prevăzute de Curte pentru a fi rambursate”.

Pe de altă parte, Curtea nu are nici un motiv de a pune la îndoială faptul că această revendicare satisface diferite criterii care se răgăsesc în jurisprudența sa în materie: scopul pentru care costurile în litigiu au fost suportate și exigența suportării lor în realitate, necesității de a fi suportate și cuantumului lor rezonabil (a se vedea în special hotărârea din 13 iulie 1983 în cauza Zimmermann și Steiner, seria a nr. 66, p. 14, paragraful 36). Respectiv, Curtea acordă dlui Luberti o compensație în cuantum de 1, 000, 000 lire împreună cu taxa pe valoare adăugată cuvenită.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA, ÎN UNANIMITATE,

1. Hotărăște că a avut loc o încălcare a articolului 5 paragraful 1 din Convenție;
2. Hotărăște că a avut loc o încălcare a articolului 5 paragraful 4 din Convenție;
3. Hotărăște că Statul respondent trebuie să plătească reclamantului, cu titlu de cheltuieli și costuri, un million (1, 000, 000) lire și, eventual, suma taxei pe valoare adăugată.

Redactată în limbile engleză și franceză, varianta franceză fiind autentică, apoi pronunțată în ședință publică la Palatul Drepturilor Omului, Strasbourg, 23 februarie 1984.

Semnat: Gérard WIARDA, Președinte

Semnat: Marc-André EISSEN, grețier